

Agnieszka LEKKA-KOWALIK*

„POZNANIE NA GRANICY (NIE)MOŻLIWOŚCI” Stanisława Majdańskiego jedenaście tez o filozofowaniu

Filozofowaniu grożą dwa niebezpieczeństwa: popadnięcie w banal lub popadnięcie w belkot. Tymczasem naprawdę ciekawa filozofia może sprawiać wrażenie banału czy belkotu, ale po głębszym zastanowieniu okazuje się, że tym nie jest; wręcz przeciwnie – otwiera horyzont poznawczy i możliwości postawienia na nowo i rozwiązania problemów.

Sformułowanie „poznanie na granicy (nie)możliwości” zaczerpnęłam z tytułu referatu Stanisława Majdańskiego przedstawionego na seminarium z cyklu „Jak filozofować?”, które odbyło się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II 11 czerwca 2011 roku¹. Referat ten był swoistym „wyznaniem wiary filozofa”, zbierał i doprecyzowywał idee pojawiające się w publikacjach i wystąpieniach autora. Jego rozumienie filozofii i filozofowania można przedstawić w postaci jedenastu tez.

(1) Filozofowanie to niezwykle poważne zajęcie, jest bowiem poszukiwaniem odpowiedzi na wielkie pytania egzystencjalne, i to poszukiwaniem zdyscyplinowanym, podporządkowanym rygorom logiczno-metodologicznym. W tekście napisanym przez Stanisława Majdańskiego wraz z Andrzejem Bronkiem, jego przyjacielem z Katedry Metodologii Nauk KUL, czytamy, że filozofia klasyczna „podejmuje odwieczne, najważniejsze («wielkie»), właśnie klasyczne pytania, dotyczące: istnienia, prawdy, dobra..., dając na nie odpowiedzialne (systematycznie i systemowo) odpowiedzi, m.in. przez respektowanie zasadniczej różnicy między poznaniem typu *doxa* i *episteme*, czyli uzasadniając racjonalnie swe tezy”².

(2) Filozofowanie realizuje wrodzoną człowiekowi potrzebę szukania oparcia dla swego poznania i działania. Mówiąc inaczej, filozofowanie wpisane jest w bycie człowiekiem. Dlatego tak istotne staje się rozstrzygnięcie, jaka filozofia może takiego oparcia dostarczyć i jak należy ją uprawiać. Nie można jednak

* Dr hab. Agnieszka Lekka-Kowalik, prof. KUL – Katedra Metodologii Nauk, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: ewa.lekka-kowalik@kul.pl, ORCID 0000-0002-4834-318X [pełna nota o Autorze na końcu numeru].

¹ Zob. S. Majdański, *Filozofowanie – poznanie na granicy (nie)możliwości*, YouTube.pl, <https://www.youtube.com/watch?v=5nEJkcbDlY>.

² A. Bronk, S. Majdański, *Klasycyzm filozofii klasycznej*, w: *Miscellanea methodologica. Wybór tekstów Andrzeja Bronka SVD i Stanisława Majdańskiego*, red. A. Starościc, Wydawnictwo KUL, Lublin 2020, s. 103.

rozdzielać celów filozofowania teoretycznego (ostatecznego i nieobalalnego wyjaśnienia rzeczywistości) i praktycznego (poszukiwania mądrości i ugruntowanego poglądu na świat) – choć trzeba rozróżniać. Nie można traktować ich rozłącznie, jeśli filozofia ma być nie tylko zespołem dyrektyw, ale uzasadnioną racjonalnie najgłębszą wiedzą. To dlatego problem atrakcyjności filozofii dla nie-filozofów (także akademików z innych dyscyplin) jest tak istotny³.

(3) Filozofowanie jest bardzo trudne, ponieważ stanowi poznanie radykalnie transcendujące. Metafora transcendowania niesie w sobie intuicję granicy, która jest przekraczana ku dziedzinie w swej warstwie ontologicznej, poznawczej i językowej innej niż dziedzina, od której zaczynało się filozofowanie. Filozofia transcenduje nauki szczegółowe (a te transcendują poznanie potoczne), a sama z kolei jest transcendowana przez wiarę, religię i teologię.

(4) W sferze, do której docieramy w wyniku transcendowania, przekraczania granic, znane, „normalne” prawidłowości się załamują – niczym prawa materii w sferze bliskiej zera bezwzględnej. Filozofia jest „granicznie graniczna”, co najbardziej ujawnia się w metafizyce: „Transcenduje się poznawczo to, co «normalne», w kierunku tego, co niezwykle. Przekracza się kategorie, ale najważniejsze jest wykraczanie z porządku esencjalnego w kierunku tego, co zwie się istnieniem. Przekracza się naturalne granice, stąd *meta-physis, trans-natura*”⁴.

(5) Trudność filozofowania zasadza się także na tym, że pojęcia filozoficzne są „przewrotne” i to niekiedy z dokładnością do sprzeczności. Oto termin, który ma określone znaczenie, zaczyna być używany – na innym etapie historycznym lub w pewnym kontekście – w znaczeniu całkowicie lub częściowo opozycyjnym. Dzieje się tak na przykład z jedną z podstawowych opozycji w filozofii: podmiot–przedmiot. W wielu językach tam, gdzie użytkownik języka polskiego posługuje się terminem „przedmiot”, pojawia się „podmiot” (ang. subject, franc. le sujet), jak w wyrażeniach „przedmiot badań” i „subject of research”. To zaś powoduje, że możemy swoiście „przekładać” jedno wyrażenie na drugie – można choćby dyskursywowizować to, co w metafizyce nazywa się intuicją, i „intuicyzować” dyskurs (rozumowanie)⁵. Nie jest to prosta relatywizacja pojęć do kontekstu. Idąc za radą dawaną pływakom wpadającym w wir, należy poddać się „wirowi przewrotności” i iść w głąb, uchwycić ową przewrotność, by się z niej wydobyć.

³ Zob. komentarze Stanisław Majdańskiego w prowadzonej przez niego debacie „W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” (zob. *W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Z dyskusji o dorobku wydziału filozofii chrześcijańskiej z okazji 60-lecia uczelni*, oprac. S. Majdański, „Summarium” 26-27(1997-1998), s. 151-205).

⁴ S. Majdański, „Między „ontologią”, „metafizyką” i „realizmem”. Szkic metafizyczny”, „Roczniki Filozoficzne” 50(2002) nr 1, s. 392.

⁵ Zob. tenże, *Metafizyka klasyczna: Transcendentalia, konwertybilia i reduplikatywy (refleksje metametafizyczne)*, „Studia Philosophiae Christianae” 36(2000) nr 2, s. 157-180.

(6) Jest bowiem w filozofowaniu zjawisko jeszcze osobliwsze: „W miejscach najbardziej metafizycznie walentnych dokonuje się swego utożsamienia (konwergencji) przywołanych gdzie indziej dystynkcji”⁶. Tak dzieje się w przypadku Kartezjańskiego „cogito ergo sum”⁷ czy Berkeleyowskiego „esse est percipi”⁸. Tak dzieje się też w przypadku Krąpcowej tezy, że w poznaniu podmiot „przyłgnął” do przedmiotu, to znaczy „podmiot powodowany przez treści pochodzące od przedmiotu utożsamia się z nim niemal «mistycznie», z dokładnością do swistej nierozróżnialności podmiotu i przedmiotu”⁹.

(7) Różne aspekty można uczynić centralnymi dla filozofowania: przyczynowość, principia, transcendentalia, byt, transcendowanie... Ostatecznie jednak filozofia jest nauką holistyczną, w której – jak głosili dojrzali scholastycy – należy odróżniać, ale nie oddzielać, owo *distinguo unificem*, czy Maritainowskie „*distinguer pour unir*”¹⁰. Centralne filozoficzne pojęcia są ze sobą dynamicznie skorelowane, a „ich interrelacja znaczeniowa jest nader trudna do poznawczego ujęcia w języku dostosowanym do ujęć medialnych, kategoryalnych, lokalnych”¹¹.

(8) Filozofowaniu grożą dwa niebezpieczeństwa: popadnięcie w banał lub popadnięcie w bełkot. Tymczasem naprawdę ciekawa filozofia może sprawiać wrażenie banału czy bełkotu, ale po głębszym zastanowieniu okazuje się, że tym nie jest; wręcz przeciwnie – otwiera horyzont poznawczy i możliwości postawienia na nowo i rozwiązania problemów. Na przykład teza „byt jest bytem”, nie oznacza banalnego przedstawienia logicznej zasady tożsamości, ale stanowi ujęcie dwóch aspektów bytu: istoty i istnienia, a teza „metafizyka to myślenie koniecznościowymi stanami rzeczy” pozwala pokazać, że – wbrew poglądom Davida Hume’a – istnieje przejście od „jest” do „powinien”, ale nie ma ono charakteru formalnologicznego.

(9) Filozofowanie ukierunkowane jest na prawdę, a filozofia jest poznaniem prawdziwościowym. Poznanie – paradoksalnie – ogranicza, bo wymaga, żeby

⁶ T e n ż e, *Między „ontologią”, „metafizyką” i „realizmem”*, s. 392. Zob. t e n ż e, *W stronę uniwersytetu, filozofii i kultury – w nawiązaniu do Mieczysława A. Krąpca i innych mistrzów*, w: *Miscellanea methodologica. Wybór tekstów Andrzeja Bronka SVD i Stanisława Majdańskiego*, s. 415-443.

⁷ Por. R. D e s c a r t e s, *Zasady filozofii*, tłum. I. Dąbska, PWN, Warszawa 1960, s. 30.

⁸ Por. G. B e r k e l e y, *Traktat o zasadach ludzkiego poznania, w którym poddano badaniu główne przyczyny błędów i trudności w różnych dziedzinach wiedzy oraz podstawy sceptycyzmu, ateizmu i niewiary*, tłum. J. Salamon, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2004, s. 26.

⁹ M a j d a ń s k i, *Między „ontologią”, „metafizyką” i „realizmem”*, s. 393. To dlatego Kazimierz Klósak mógł określać o. Mieczysława Alberta Krąpca, czołowego myśliciela lubelskiej szkoły filozoficznej, mianem abstrakcjonisty konkretystycznego.

¹⁰ Zob. J. M a r i t a i n, *Distinguer pour unir ou les degrés du savoir*, Desclée de Brouwer, Paris 1932.

¹¹ M a j d a ń s k i, *Metafizyka klasyczna*, s. 179.

w myśleniu i działaniu liczyć się z tym, że jest tak, a nie inaczej. Vérité oblige. W filozofii klasycznej – za sprawą realizmu – „prawda i racjonalność to są dwa «kolumnowe», «ostojowe» pojęcia, przy czym to drugie jest niejako funkcją pierwszego”¹². Współcześnie – twierdzi Majdański – mamy do czynienia z negacją prawdy: „Stało się to wszystko za sprawą przerostu, absolutyzacji idei wolności, ponad wszystko – wolności tedy przed prawdą, ponad prawdą, bez prawdy, niezależnej od prawdy. [...] Postawa klasyczna sprowadza się w swym sednie do idei «wolności w prawdzie», do «normatywnej mocy prawdy»”¹³. Ta sytuacja kulturowa sprawia, że filozofowanie jest społecznie istotne – „bo filozofia właśnie głosi prawdę i ją chroni”¹⁴.

(10) Filozofowanie zanurzone jest w tradycji, która pozwala usłyszeć głosy przeszłości, ale winno się ją badawczo przekraczać – ku głębi, gdyż filozoficzne pytania są w pewnym sensie dla człowieka wieczne. Bez owego przekraczania kończy się filozofowanie, a zaczyna powtarzanie i istnieje groźba zaniku rozumienia tego, co powtarzane. Prowadząc badania „zglobiające”, warto natomiast sięgać do rodzimych tradycji – „jeśli nie chcemy być jedynie «dealerami» dorobku innych”¹⁵.

(11) Filozofem się nie jest, ale – podobnie jak w przypadku poetów – bywa. Filozofowanie to etno-, etymo- i metaforomyślenie-poznanie, podczas którego trzeba cały czas uważać na niebezpieczeństwo popełnienia jednego z dwóch błędów. Gdy ulegając urokowi nauk szczegółowych, dąży się do „unaukownienia” filozofii, przestaje ona być filozofią. Gdy zaś usilnie zgłębia się problemy, zwłaszcza te egzystencjalne, filozofia może przerodzić się w mistykę.

Powyższe tezy wpisują się w tradycję lubelskiej szkoły filozofii klasycznej, do której – mimo wszelkich zastrzeżeń – Stanisław Majdański się przyznawał¹⁶, a którą twórczo rozwijał zarówno na poziomie przedmiotowym, jak i metapredmiotowym. Był też – obok ks. Tadeusza Stycznia, ks. Stanisława Nagyego, ks. Andrzeja Szostka i Wojciecha Chudego – pomysłodawcą i fundatorem Instytutu Jana Pawła II, jednostki KUL, która podjęła interdyscyplinarne badania nad myślą Karola Wojtyły oraz religijną i kulturową doniosłością pontyfikatu Papieża-Polaka, „filozofa spraw ludzkich”. Uniwersytet, Instytut Jana Pawła II KUL, Towarzystwo Naukowe KUL to nie miejsca pracy Stani-

¹² T e n ż e, *W stronę uniwersytetu, filozofii i kultury*, s. 435.

¹³ Tamże, s. 436.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ T e n ż e, *Metafizyka klasyczna*, s. 179.

¹⁶ „Opowiadamy się ogólnie za filozofią klasyczną przeciw nieklasycznej, a tym samym za filozofią maksymalistyczną przeciwko minimalistycznej”. B r o n k, M a j d a ń s k i, dz. cyt., s. 105. Szerzej na temat lubelskiej szkoły filozoficznej zob. M. A. K r a p i e c, A. M a r y n i a r c z y k, *The Lublin Philosophical School*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2010; *Lubelska Szkoła Filozoficzna. Historia – koncepcje – spory*, red. A. Lekka-Kowalik, P. Gonddek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019.

śława Majdańskiego, ale przestrzenie jego życia. Rację ma Alfred Wierzbicki, twierdząc, że Stanisław Majdański był „myślicielem, który żyje filozofią”¹⁷. A tytuł: „Doktor Stanisław Majdański: prawdziwy profesor i prawdziwy filozof”¹⁸, nadany przez mnie laudacji z okazji przyznania mu tytułu Honorowego Członka Towarzystwa Naukowego KUL, jest z pewnością adekwatny.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Berkeley, George. *Traktat o zasadach ludzkiego poznania, w którym poddano badaniu główne przyczyny błędów i trudności w różnych dziedzinach wiedzy oraz podstawy sceptycyzmu, ateizmu i niewiary*. Translated by Janusz Salamon. Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2004.
- Bronk, Andrzej, and Stanisław Majdański. “Klasycyzm filozofii klasycznej.” In *Miscellanea methodologica: Wybór tekstów Andrzeja Bronka SVD i Stanisława Majdańskiego*. Edited by Anna Starościc. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2020.
- Descartes, René. *Zasady filozofii*. Translated by Izydora Dąmbska. Warszawa: PWN, 1960.
- Krapiec Mieczysław A., and Andrzej Maryniarczyk. *The Lublin Philosophical School*. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2010.
- Lekka-Kowalik, Agnieszka. “Doktor Stanisław Majdański: Prawdziwy profesor i prawdziwy filozof.” *Summarium* 44 (2015): 91–94.
- Lekka-Kowalik, Agnieszka, and Paweł Gondek, eds. *Lubelska Szkoła Filozoficzna: Historia – koncepcje – spory*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2019.
- Majdański, Stanisław. “Metafizyka klasyczna: Transcendentalia, konwertybilia i replikatywy (refleksje metametafizyczne).” *Studia Philosophiae Christianae* 36, no. 2 (2000): 157–80.
- Majdański, Stanisław. “Między ‘ontologią’, ‘metafizyką’ i ‘realizmem’: Szkic metafizyczny.” *Roczniki Filozoficzne* 50, no. 1 (2002): 383–401.
- Majdański, Stanisław. “W stronę uniwersytetu, filozofii i kultury – w nawiązaniu do Mieczysława A. Krapca i innych mistrzów.” In *Miscellanea methodologica: Wybór tekstów Andrzeja Bronka SVD i Stanisława Majdańskiego*. Edited by Anna Starościc. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2020.
- Majdański, Stanisław, ed. “W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego: Z dyskusji o dorobku wydziału filozofii chrześcijańskiej z okazji 60-lecia uczelni.” *Summarium* 26–27 (1997–1998): 151–205.
- Maritain, Jacques. *Distinguer pour unir ou les degrés du savoir*. Paris: Desclée de Brouwer, 1932.

¹⁷ A. M. Wierzbicki, *Nieklasyczny filozof klasyczny*, w: *Metodologia: tradycja i perspektywy*, red. M. Walczak, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, s. 281.

¹⁸ Zob. A. Lekka-Kowalik, *Doktor Stanisław Majdański. Prawdziwy profesor i prawdziwy filozof*, „Summarium” 44(2015), s. 91-94.

Wierzbicki, Alfred Marek. "Nieklasyczny filozof klasyczny." In *Metodologia: tradycja i perspektywy*. Edited by Monika Walczak. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Agnieszka LEKKA-KOWALIK – „Poznanie na granicy (nie)możliwości”. Stanisława Majdańskiego jedenastez o filozofowaniu

DOI 10.12887/37-2024-4-148-16

Autorka w jedenastu tezach przedstawia Stanisława Majdańskiego rozumienie filozofii i filozofowania, wskazując, że stanowi ono twórcze rozwinięcie tradycji lubelskiej szkoły filozofii klasycznej.

Słowa kluczowe: Stanisław Majdański, filozofia, poznanie, lubelska szkoła filozofii klasycznej

Kontakt: Katedra Metodologii Nauk, Instytut Filozofii, Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

E-mail: ewa.lekka-kowalik@kul.pl

https://pracownik.kul.pl/ewa.lekka-kowalik_

ORCID 0000-0002-4834-318X

Agnieszka LEKKA-KOWALIK, "Cognition on the Border of Impossibility": Stanisław Majdański's Eleven Theses on Philosophizing

DOI 10.12887/37-2024-4-148-16

In the form of eleven theses, the author presents Stanisław Majdański's ideas about philosophy and philosophizing, considering his views as a creative development of the tradition of the Lublin school of classical philosophy.

Keywords: Stanisław Majdański, philosophy, cognition, the Lublin school of classical philosophy

Contact: department of Methodology of Science, Institute of Philosophy, Faculty of Philosophy, John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland

E-mail: ewa.lekka-kowalik@kul.pl

https://pracownik.kul.pl/ewa.lekka-kowalik_

ORCID 0000-0002-4834-318X